

Városok a kultúra szolgálatában. Utak, lehetőségek a kultúra képviselőire a Balkán kapujában

Laki Ildikó¹

Bevezetés

Bács-Kiskun megye második legnagyobb városa a több mint 37 500 lakossal rendelkező Baja. A település a Duna bal partján fekszik, ugyanakkor határa átnyúlik a Dunántúlra s érintkezik Tolna megyével is. *A város északi részétől a Duna-völgyi-főcsatorna nagy ívben, nyugati irányban kanyarodva torkollik a Dunába.*

A Duna egy mellékága, a Sugovica kanyarulata pedig a város alá hajlik. A település a Dunához kötődik, s ebből adódóan a város szépsége, komfortossága valóban képessé teszi arra, hogy kapuként funkcionáljon a határ mentén. Tárgyi és szellemi értékei minden kétséget kizáróan szolgálják a helyi és térségi kultúrát egyaránt.

De vajon valóban válhat-e a település a Balkán kapujává? Elegendő-e az a tőke, amellyel rendelkezik a város és képes-e megfelelően hasznosítani a térségben?

2. ábra: Baja főtere (Fotó: Laki Ildikó)

¹ Kutató, MTA Szociológiai Kutatóintézet

3. ábra: Petőfi híd (Fotó: Laki Ildikó)

1. Baja rövid történelme

Baja városa és közvetlen környéke a honfoglalástól folyamatosan lakott területnek számított. A város első hiteles írásos említése 1323-ból való. A település középkori „életterére” pedig az első megbízható adat 1472-ből maradt ránk, mely a várost már mezővárosi településként tartotta nyilván. Ez valóban hitelesnek tekinthető, hiszen a város a kereskedelmi csomóponton túl fontos közlekedési, hajózási keresztpontként is ismert volt. Jelentős változás a település életében a török hódoltság idejére tehető, amikor a város rangját tovább emelte, hogy járási közigazgatási székhelyé vált. A török felszabadulás után a város sajnos leginkább veszteségeket könyvelhetett el magának, hiszen, a termelés megbénult, a kereskedelem megállt, az ott élők elmenekültek. Baja ezután vált soknemzetiségű településsé, hiszen az elűldözött és elpusztult lakosság helyébe jelentős számú bunyevác és görögkeleti szerbek érkeztek. A németek és a zsidók csak az 1700-as évek folyamán kerültek a városba.

A város gazdasági fellendülése erre az időszakra tehető, híresek voltak a heti vásárok, melyeket ekkor Kis Pest elnevezéssel is illettek. A város XIX. századra virágzó kereskedővárossá alakult, melyben döntő szerepe volt a Dunának, a Duna által adott lehetőségeknek.

Az 1800-as évek végére a város gazdasága megtorpant, a település a térségben elveszítette vezető szerepét, amelyet az 1900-as években már nem is volt képes visszanyerni, annak ellenére, hogy az '50-es évekig megyeszékhelyként funkcionált.

Az 1950-es évektől a rendszerváltásig élte a mindennapok kisvárosi milióját. Ipara, mezőgazdasága és kereskedelmi tevékenysége a térségben továbbra is megmaradt, de döntő szereppel mégsem rendelkezett. Néhány fontosabb üzem, gyár és vállalat biztosította a helyi, valamint a környékbeli munkaerő foglalkoztatását, melyek az 1990-es években – hasonlóan más városokhoz - válságba kerültek, s ennek eredményeként megnőtt a munkanélküliek, valamint a hátrányos helyzetben lévők száma. A városnak újra kellett gondolnia fejlesztési politikáját, kapcsolatrendszerét, de legfőképpen térségi szerepkörét. Az elmúlt közel 20 év alatt a város fejlődéséhez néhány multinacionális cég betelepülésén kívül más beruházások, új intézmények nem járultak hozzá.

4. ábra: a Duna Hotel (Fotó: Laki Ildikó)

5. ábra: Új építmény a főtéren: Kaiser Hotel (Fotó: Laki Ildikó)

2. A város értékei

A felvetés, mely szerint Baját tekinthetjük-e a Balkán kulturális kapujának, úgy vélem erősen vitatható. Lehet-e egy olyan város kulturális kapu, amelyik évtizedek óta gyenge kapcsolatot ápol a környező országokkal, a szomszédos megyékkel, kistérségekkel? Annak ellenére, hogy testvérvárosokkal rendelkezik. Ahol nem történnek jelentősebb előrelépések a kultúra képviselőire, megismertetésére?

Amennyiben a kultúra kifejezést és tartalmát vizsgáljuk, úgy mindenféleképpen figyelemmel kell kísérnünk a kultúra térségi megjelenését és szerepét. A Balkán kulturális kapujának értékteremtőnek, értékközvetítőnek, de legfőképpen kapcsolatépítőnek kell lennie. Egy olyan városnak kell lenni, ahol a kapcsolatok a kulturális együttműködéseket, beruházásokat, határon átnyúló kezdeményezéseket is magukba foglalják.

Baja város adottságai kiválóak. Természeti értékei, tárgyi emlékei, történetisége mind alapul szolgálhatna térségi szerepének kialakításában. Tranzit település, interregionális kapcsolódási pont, multikulturális szereplő.

A kultúra képviselőjében jelentős számú épített emlékekkel rendelkezik, úgymint a barokk Grassalkovich-palota, a Ferences kolostortemplom, a Szent Miklós Görögkeleti Plébániatemplom, Gyümölcsoltó Boldogasszony Görögkeleti Plébániatemplom és az 1845-ben épült zsinagóga, amely ma a városi könyvtár helyéül szolgál.

A város a tárgyi kultúrában mélyen magával hordozza történetiséget is, ez egyben azt is jelenti, a város történetisége miatt a megye fontos szereplője volt. Ebben meghatározó tényezőként tartható számomra, hogy 1873 óta tartó törvényhatósági joggal rendelkezett. Kereskedelmi, piaci központ és találkozóhelyként szolgált, a polgári társadalom érintkezésének színhelye volt.

A település további értékkeremtő szereplője a Duna. A Duna a kultúrhagyományok megőrzője, tovább alakítója, a Duna összekötőkapocs, ugyanakkor elválasztó vonal, de mindenféleképpen összetartó erő. Baja szerepében és helyzetében a Duna és a határ mellett talán az egyik legmeghatározóbb jellemző. Ebből adódóan a Balkán kulturális kapuja jelző releváns is lehetne, hiszen éppen ez a „legmeghatározóbb jellemző” transzformálható közös ponttá. A Dunával átjárhatóság s ezzel együtt a nyitottság, a Duna menti szereplők egymásra találása érhető tetten. A Duna a határokon átnyúlva dél felé ismét valódi kincssé tudná tenni a várost, annak minden elemével.

A város értékei között nem szabad figyelmen kívül hagynunk Baja testvérvárosi kapcsolatait sem, ezek az összeköttetések egyfelől csak névlegesek, másfelől valódi együttműködéseként kell őket nyilvántartani.

A város, elsőként 1966-ban felvette fel testvérvárosi kapcsolatát Zomborral. A keleti és déli irányú együttműködéseit majd 2002-ben Marosvásárhely és Erdőszentgyörgy településével, s végül 2005-ben a horvátországi Labinnal egészítette ki. Az együttműködések fontos építőkövei a gazdasági, politikai és társadalmi kapcsolatoknak.

3. Határon átnyúló kezdeményezések

Baja városa az 1990-es évek második felében számos kezdeményezést indított a határon túlnyúlva, a különböző fejlesztések területén. Az első komolyabb pályázat a hercegszántói határátkelőhelyhez vezető 51. számú főút fejlesztési terveinek elkészítése volt. Hercegszántó nyugatról az első határátkelőhely Magyarország és Szerbia között, valóban fontos, hogy jó minőségű úton történjen a közlekedés. A projekt tárgyát képező út a határátkelőhely miatt nagy személyforgalmat bonyolít le. A főút minősége nagyon gyenge, a közlekedést jelentősen gátolja. A pályázatban a Bajai Többcélú Kistérségi Társulás és Zombor község vett részt. Az eredmény: a magyar fél elnyerte, a szerb fél nem.

Határon átnyúló kerékpárút építése a Duna-mentén (I. ütem). A Bajai kistérségben, illetve a szomszédos Szerbiában hiányzik a nemzetközi EuroVelo kerékpár útvonalnak egy szakasza. A térség turisztikai adottságai rendkívül kedvezőek, de jelenleg kihasználatlanok. A projekt megvalósulása esetén teljessé válik az EuroVelo 6 jelű útvonalának magyarországi Alsó-Duna-völgyi szakasza, új idegenforgalmi szolgáltatások jelenhetnek meg, új szálláshelyek, vendéglátó egységek jöhetnek létre. A kerékpárút segítségével megnyílnak a két ország, valamint a többi 9 EuroVelo ország együttműködési lehetőségei. A közös turisztikai szolgáltatások bővítésével további cél, megismertetni az ide látogatókkal a természeti és az épített örökségeket, kulturális értékeket. A beruházással a határ menti vállalkozások bevételei növekednek, munkahelyek teremődnek a térségben, csökkenhet a munkanélküliek száma. A

pályázatban a partnerek a Bajai Többcéllú Kistérségi Társulás és Zombor község. A pályázat eredménye: a magyar fél elnyerte, a szerb fél nem.

Befektetés-ösztönzési kommunikációs stratégia kidolgozása és kiadvány készítése. A projekt konkrét célja a határ mindkét oldalán kidolgozni egy-egy befektetés-ösztönzési szempontú kommunikációs stratégiát, valamint az új befektetések ösztönzése érdekében marketingeszközöket készíttetni. Cél az egyes településeken nem meghatározó jelentőségű adottságok "kínálati csokorba" kötésével egy olyan térségi kínálati rendszer kialakítása, melyben infrastrukturális és humánerőforrás adatokat, természeti értékeket, közérdekű információk egyaránt megtalálhatók. A közös befektetés-ösztönzési kommunikációs stratégia kialakításával megnyílnak a két ország számára a jobb gazdasági együttműködés lehetőségei, valamint nagyobb lenne annak esélye, hogy külföldi befektetők érkezzenek a térségbe. A pályázatban résztvevő partnerek a Felső-Bácskai Önkormányzatok Szövetsége és Zombor község. A szerb fél elnyerte a támogatást a magyar sajnos nem.

Összegzés

Baja a kultúra és az értékek, a dunai népek és a kereskedelmi kapcsolatok, valamint a multikultúra városa, de nem a Balkán kapuja. A település zárkózottsága, kapcsolatainak belterjessége, a városi folyamatok lassúsága a városhatár menti megrekedt városi funkciójának kedvez. A különböző pályázatokkal, nyertes programokkal elsősorban a város mikro környezetének fejlesztése valósulhat meg, ahhoz azonban, hogy a Balkán kulturális kapuja legyen ennél több és komolyabb szereppel kell rendelkeznie. Mindehhez szükséges lenne város más magyarországi, valamint határokon túli kapcsolatainak hosszú távú és aktív együttműködése, a meglévő természeti és tárgyi potenciák kihasználása, a társadalom aktív részvétele, a térségi szereplők bevonása, de legfőképpen a város szerepének megtalálása.

Irodalom

1. Magyarország megyei kézikönyvei 2. Bács-Kiskun megye. (1998). Ceba Könyvkiadó, Budapest

További szakanyagok

1. A IV. fejezet a Felső-Bácskai Önkormányzatok Szövetségének kezelésében lévő pályázatok, valamint a Szövetség által biztosított anyagok alapján állítódott össze.
2. Saját terepkutatás és vizsgálat